

DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİNİN KURULUŞ HAZIRLIKLARI ÜZERİNE

Prof. Dr. ÂFETİNAN

Cumhuriyet devrimizin Ankara Üniversitesi, bugün sekiz Fakülte halinde çalışmaktadır. Bunlardan Hukuk Fakültesi Ankara'da ilk kurulan Yüksek Öğretim müessesesi olmakla beraber (5.IX.1925) asıl fakülte ünvanını 1940 yılında almıştır.

Bu itibarla Fakülteleri kanun numaralarına göre bir sıralamaya tabî tutarsak, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Ankara Üniversitesinin ilk Fakültesi olduğu görülür ¹.

Büyük Millet Meclisinde, kurulması kararlaştırılan Ankara Dil Tarih - Coğrafya Fakültesi, 14 Haziran 1935 de 2795 numaralı kanun ile resmî hüviyetini almıştır.

B. Millet Meclisine verilen kanunun mucip sebepleri Maarif ve bütçe encümenlerinin tezkereleri ile teklif edilen değişiklikler ve kanun metni Fakültemizin kuruluş tarihinin ilk vesikalardır (Ekler s. 145 — 150).

14 Haziran 1935 cuma günü B. M. Meclisinde, bu kanun müzakere edilirken Maarif Vekili Saffet Arıkan diyor ki: "Atatürk'ün

¹ Yüksek öğrenim kurullarının Ankara'da kuruluş ve Fakülte oluş tarihleri :

	Kuruluş	Fakülte	Kanun No.
Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi	14.6.1935	1935	2795
Hukuk (Mektebi) Fakültesi	5.9.1925	1940	3848
Fen Fakültesi	11.9.1943	1943	4292
Tıp Fakültesi	9.6.1937	1945	4761
Ziraat Fakültesi	23.5.1933	1948	5234
Veteriner Fakültesi	23.5.1933	1948	5234
İlahiyat Fakültesi	4.6.1949	1949	5424
Siyasal Bilgiler Fakültesi (İstanbul Mülkiye)	20.6.1935	1950	5627

Üniversiteler Kanunu, kabul tarihi: 13/6/1946, No. 4936.

yüksek dehâsından doğan ve kendi kutlu eliyle yaratılan tarih ve dil hareketi ; bunlara bağlı olan arkeoloji ve coğrafya bilgileri için Ankara'da bir Fakülte açılacaktır”.

Kanunun I. maddesi ise şudur :

“Ankara'da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açmak için Kültür Bakanlığına yetki verilmiştir.”

Gerek bu kanun maddesinde gerekse Maarif vekilinin sözlerinde, Fakültenin ismi tespit edilmekte ve Atatürk'ün bu işle yakından ilgisi B. M. Meclisi üyelerine bildirilmektedir.

Filhakika Cumhurbaşkanı Atatürk, bu Fakültenin ismini bizzat koymuş ve kuruluşu ile en yakından meşgul olmuştur.

Bunun hazırlık safhası, bildiğime ve şahit olduğuma göre şöyledir :

Gazi M. Kemal Atatürk, tarih meselelerine çok önem verirdi. Kendi ifadesine göre, mektep sıralarındaki derslerinden itibaren tarih okumasını sevmiş ve hayatının her devrinde muhtelif tarih kitapları ve meseleleri ile meşgul olmuştur.

Bilhassa siyasi hayatının çeşitli safhalarında tarih bilgisinden daima en geniş mânasiyle faydalanmış ve gerek Büyük Millet Meclisinde, gerekse, halk toplantılarında söz söylerken, tarihî mevzular, en heyecanlı hitabelerini teşkil etmiştir. İstiklâl savaşımız sıralarında türlü vesilelerle söz söylerken tarihten getirdiği örnekler, bazan millî bir heyecan kaynağı, bazan da ilmî bir mevzu halinde olmuştur. Bilhassa inkılâp hareketlerinde, Büyük Millet Meclisinde kanunlaştırmak istediği mevzular için, tarihten misaller getirmek, eski müesseseleri teşrih ederken, tarihî neticelerini, ikna edici delillerle göstermek, Onun baş vurduğu bilgilerdir. Bunlar için Büyük Millet Meclisinin zabıtları ve Atatürk'ün diğer nutuklarında örnekler vardır. Bu vesikaları tetkik etmekle, dünya çapında ün şalmış büyük inkılâpçı Türk devlet adamının, tarih bilgisinden ne suretle istifade etmiş olduğunu anlamak mümkündür.

Atatürk, bunlardan gayrı, ayrıca tarih tetkikleriyle bizzat meşgul olmuş, Türk ve yabancı tarihçilerle yıllarca beraber çalışmıştır. Bu çalışmalarda ben de vazife almış bulunuyordum.

1928 yılında İstanbul'da Fransız (N.D.D.) mektebinde okuduğum derslerin arasında, bir coğrafya kitabında, resimlerle de gösterildikten sonra, Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve “secondaire”

ikinci derecede addedildiği yazılı idi. Bu resim ve bilgiye göre etrafıma bakıyor ve bunun hakikate uygun olmadığını görüyordum.

Atatürk'e kitabı gösterdim. O, sırada Prof. E. Pittard'ın (Les Races et l'Histoire. Paris 1924) Irklar ve Tarih adlı kitabını da almıştı. Ondaki bilgiler de bu coğrafya kitabına uymuyordu.

Bir de ikinci mevzu, Türklerin medeniyet sahasında vücude getirmiş oldukları eserlerin tetkiki ve tanıtılması idi. Çünkü Avrupa tarihleri, Barbar lâkabını verdikleri Türkleri, sadece bir istilâcı kavim olarak kaydediyorlardı.

Atatürk, bu iki endişeli sorum karşısında,

“Hayır böyle olamaz. Bunların üzerinde meşgul olalım” demekle kalmamış, derhal yeni kitaplar getirterek bizzat çalışmaya ve çalıştırmaya başlamıştı.

Esas konu “Türklerin cihan tarihinde hakikî yeri ve medeniyet âlemindeki rolleri ne olmuştur? meselesi idi. Bu çalışmaların kesafeti 1929 yılından sonradır. Atatürk, o sıralarda İstanbul Üniversitesinde verilen tarih notlarını da okumakta idi. Daha evvelce de, Wels'in Dünya tarihi ile ilgilenmiş ve onları tercüme ettirmişti.

Fakat asıl 1930 yılı, yeni kitapların getirtilmesiyle ve etrafındaki devlet ve ilim adamlarının da Türk tarihi üzerine ilgisini çekmek suretiyle geniş bir tarih araştırmaları devri açılmıştır.

Aynı zamanda, Gazi M. Kemal Atatürk, Türk tarihine ait mevzuları bizzat okuyor ve etrafındakilere vazifeler veriyordu.

23 Nisan 1930 da, Türk Ocaklarının VI ncı Kurultayı, Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşunun ilk nüvesini teşkil eder. Atatürk'ün direktifi ile Prof. S. Maksudî (Arsal), Dr. Reşit Galip ve Âfet (İnan), bu Kurultay'da Türk tarihi üzerine konuşarak bir çok imzalı bir takrir verildi :

“Türk Tarih ve medeniyetini ilmî bir surette tetkik etmek için, hususî ve daimî bir heyetin teşkiline karar verilmesini ve bu heyetin âzasını seçmek salâhiyetinin merkez heyetine bırakılmasını teklif ederiz.”

Bu takrir üzerine Kurultay, Türk Ocakları yasınının 84 üncü maddesine, şu cümleyi ilâve etmişti.

“Merkez Heyeti, Türk Tarih ve medeniyetini ilmî bir surette tetkik ve tettebbu eylemek vazifesiyle mükellef olmak üzere, bir ‘Türk Tarih Heyeti’ teşkil eder.”

Bu madde gereğince teşkil edilen heyet, ilk toplantısını (4 Haziran 1930) Ankara'da Türk Ocağı'nın Şark odası yanındaki salonda yapmıştır.

1931 yılında, Türk Ocaklarının kapatılma kararını veren VII ncı Kurultay'dan sonra ise, Atatürk'ün direktifi ile, 12 Nisan 1931 de, "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adı ile müstakil bir Kurum halinde, resmen teşekkül etmiştir.

İlk nizamnamenin, 4 üncü maddesi şöyledir: "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti maksadına ermek için aşağıdaki vasıtaları kullanır :

- a) *Toplanıp ilmî müzakerelerde bulunmak.*
- b) *Türk Tarihinin menbalarını araştırıp bastırmak.*
- c) *Türk tarihini aydınlatmaya yarıyacak vesika ve malzemeyi elde etmek için icabeden yerlere taharri ve keşif heyetleri göndermek.*
- d) *Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti mesaisinin semerelerini her türlü yollarla neşre çalışmak."*

Temmuz 1932 de ilk kongresini, Ankara Halkevi'nde akdeden "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" âzaları, bir sene müddetle, hemen daimî olarak Atatürk'ün yakın alâkası altında onunla beraber Ankara, İstanbul ve Yalova'da çalışmışlardır. "Türk Tarihinin Ana hatları" adlı kitabı ile orta ve liseler için basılan tarih kitapları bu çalışmalar neticesinde hazırlanmıştır.

Türklerin medeniyete hizmetleri üzerindeki çalışmalar ise, çeşitli mevzularda, birer deneme mahiyetinde ve tartışma zemini olmak üzere broşürler halinde bastırılmıştır.

1935 yılında "Türk Tarih Kurumu" adını alan cemiyet, bilhassa **Türk medeniyet tarihini araştırmak ve yayınlamak** vazifesiyle mükellef olmuştur.

"Türk Tarih Kurumu" çalışmalarından, Atatürk'ün bilhassa istediği, yurdumuzun en eski medeniyetlerini meydana çıkarmak, bu suretle bugünkü Türkiye halkının ve umumiyetle Türk kavminin, tarih boyunca birbirleriyle ilgisini tesis ederek, umumî Türk Tarih ve Medeniyetini, yeni ilmî araştırmalara göre insicamlı bir şekilde yazabilmektir. Bütün konuşmalarında Atatürk'ün tekrarladığı bu esasların tahakkuku için, gençlerin bu sahada yetişmesini sağlamak maksadiyle, Avrupa ve Amerika'ya, Maarif Vekâleti tarafından talebe gönderilmesi "Türk Tarih Kurumu" nun kuruluşu ve gayesi ile bilhassa ilgilidir. Çünkü, o sıralarda Atatürk'ün bu mevzularda

değer vermesi sayesinde, kültür işleri yanında, tarih çalışmaları ön plânda ele alınmış ve Türk Tarih Kurumu, bilhassa mütehassıs yetiştirme isteğini böylece tahakkuk ettirmiştir.

Temmuz 1932 de, Birinci Türk Tarih Kongresi'nin kapandığı gün, Gazi M. Kemal bir de, dil meselesini ele almak lüzumunu hissetmişti. Çünkü, Tarih çalışmaları esnasında filolojik araştırmaların zarurî olduğu kabul edildiğinden, ayrı bir teşekkülün, bu meselelerle uğraşması lâzımdı. Aynı zamanda Türk dilinin sadeleştirilmesi, halkın konuşma dili ile yazı dili arasında bir ahenk temin edilmesi, kültür işlerimiz için, en çok istenen bir çalışma kolu idi. Ancak, bunun da bir metod dahilinde yapılabilmesi için, Atatürk Tarih Kurumu'na muvazi olarak bir "Dil Kurumu" kurmuştur (Temmuz 1932).

İşte bu her iki Kurum'daki çalışmalar ilerledikçe Atatürk'ün muhitindeki konuşmaların konuları da, gittikçe genişliyordu.

Bu kurumların gelişmesi ve istikbali hakkında sık sık münakaşalar olurdu. Atatürk, bunların "Akademi" olmaları üzerinde çok durmuştur. Ancak, Kurumlar bu sahalarda çalışmak isteyenleri ve daha çok yetişmiş kimseleri sinelerinde toplamakla, asıl bu meselelerde istikbal için yetişecek elemana ihtiyaç vardı. Meselâ, kendi millî ve yurt tarihimizin öz kaynaklarından istifade edecek ve bizzat tetkikler yapacak yeni bir nesil yetişmeli idi ki, yalnız ecnebi mütehassısların eserlerine muhtaç olmıyalım.

1933 yılı sonbaharında, Yunanistan, Mısır, Filistin ve Suriye'de tarihî tetkikler yaparak seyahatten döndüğüm de yakın çevrelerimizde tarih ve arkeoloji çalışmalarını Atatürk'e izah ettiğim zaman o, bunlara çok ilgi göstermişti. Oralardaki arkeolojik kazı işlerini yurdumuzda olanlarla mukayese ediyordum. Bizde de bu çalışmaların çok verimli olacağı muhakkaktı. Esasen, Tarih Kurumunun'da gayesi, Türk mütehassıslara ve Türklerden teşekkül edecek ekiplere hafriyat yaptırmak idi.

Türk Tarih Kurumu Genel Sekreteri ve Maarif Vekili olan Dr. Reşit Galip (20 Eylül 1932 — 13 Ağustos 1933) zamanında bilhassa bu meseleler üzerinde hassasiyetle durulmuştur. Hikmet Bayur'un (T. T. Kurumu üyesi) Maarif Vekilliği zamanında da (28 Ekim 1933 — 9 Temmuz 1934) Tarih ve Dil Kurumları'nın çalışmaları gayet kesif olarak devam etmiştir.

1935 yılının karlı bir kış gecesi (11 Mart 1935) Çankaya'da Atatürk'ün sofrasından erken saatlerde kalkılmış, yandaki aynalı

salonda bir grup halinde konuşuluyordu. Maarif Vekili Abidin Özmen'e Atatürk birden bire şu emri vermişti. "Not defterinizi çıkartınız ve söylediklerimi lütfen yazınız"¹. Hatırımda kaldığına göre, bu yazılar Ankara'da bir "Tarih - Coğrafya" Fakültesinin kurulması için Maarif Vekâletince yapılacak hazırlıklara ait idi. Bu konu epey zamandır Atatürk'ün muhitinde konuşuluyordu. Fakat görülyordu ki Atatürk kararını bu gece vermiş ve Maarif Vekili'ne bu notları yazdırmıştı. Eğer daha önceki fikrî hazırlık safhası takip edilmiş olsa, Atatürk'ün o gece birden bire bu emri verdiği sanlırdı. Halbuki senelerden beri bu mevzuları olgunlaştırmış ve herkesin fikrini bu işe hazırlamış bulunuyordu. O gün, gündüz, Tarih Kurumu çalışmalarından bahsederken, bu hususî kurumdan gayrı, resmî bir müessesenin zarureti üzerinde durmuş olduğunu hatırladığım için, o geceki emir bana hiç âni bir karar gibi gelmemişti. Hattâ gündüz, Tarih ve Dil Kurumlarını, Akademi yapabilmek için, bir Fakülte mi kurmak, yoksa Avrupa ve Amerika'ya talebe mi göndermek daha faydalı olacaktır diye, bana sual sorduğu zaman, Fakülte açmanın Ankara Üniversitesinin kurulmasına önderlik edeceğini, fakat talebelerin garp memleketlerinde yetişmesinin de paralel yürütülmesi fikrini müdafaa etmişim. "Cumhuriyet başkentinin her çeşit müesseseleri Ankara'da kurulmalı idi". Atatürk bunu istiyordu. "Bu ise Tarih - Coğrafya tedrisatı ile başlamalı" dediği zaman, ben bir Edebiyat Fakültesinin kurulmasından bahsettim. Fakat, Atatürk Tarih ve Coğrafyanın Fakülte ismi olarak alınmasında, dikkati çekme bakımından faydalı telâkki ettiğini ve bu mevzuların bilhassa önemini belirtmekte işe yarayacağını kabul ediyordu.

Çünkü Birinci Türk Tarih Kongresinde bu her iki ilim kolu belli başlı mevzular arasında yer almıştı.

Atatürk tarih için şu noktaları önemli addediyordu :

- 1 — Türk Tarihinin ana kaynaklarını araştırmak,
- 2 — Arkeoloji yolu ile yeni bilgiler sağlamak,
- 3 — Tarihte ve bugün ırkî karakterleri, antropoloji metodlarıyla tesbit ettirmek.

Tarihe yardımcı ilimlerden olan Arkeoloji, antropoloji - etnoloji sahasında ise, Türk tarihi bakımından yepyeni bir çalışma mevzuu

¹ Bu notları sayın Abidin Özmen'den istedimse de, kendisi defterini bulamamıştır.

vardı. Bütün bunlar yabancı uzmanlar tarafından tetkik edilmekte ve yurdumuzun arkeolojik zenginlikleri bize ve dünyaya bu vasıta ile tanıtılmakta idi. Çünkü tarihte unutulmuş olan bu bilgilerle, bizler meşgul olmuyorduk. Onları ancak yabancı uzmanlar tetkik ediyor, yazılı metinleri okuyup tefsir ediyorlar ve neşriyat ile ilim âlemine tanıtıyordu. Fakat asıl bu yurda sahip olan biz Türkler, bu işte seyirci ve başkalarından öğrenici durumda idik. Türk Tarih Kurumu'nun ilk tüzük tertibinde, bizim de arkeolojik hafriyat yapmamızı teklif ettiğim zaman, merhum Müzeler Müdürü Halil Ethem Eldem "bu iş için mütehasıs ekipler ister, bizde ise henüz mümkün değildir" demişti. Bunun üzerine ilk nizamnameye "icabeden yerlere taharri ve keşif heyetleri göndermek" ibaresi yazılmıştı. İşte bunlardan sonra devlet, Atatürk'ün direktifi ile Avrupa ve Amerika'ya bu sahalarda yetişecek talebeler göndermiş ve onların yaz aylarında yurdumuzda tetkikler yapmalarını sağlamıştı.

Türk Tarih Kurumu, Ahlatlıbel ve Alaca - Höyük'te arkeolojik kazılara teşebbüs etmiş ve muvaffak olmuştu. Atatürk bu işlerle çok yakından ilgili idi.

Ancak arkeoloji, antropoloji - etnoloji sahalarında gençlerin kendi memleketimizde ve bir Fakülte muhitinde yetişmeleri şarttı. İşte bu gaye ile Antropoloji-Etnoloji Enstitüsü İstanbul Üniversitesinden daha geniş bir programla Ankara'da yeni açılacak Fakülte'de yer almalı idi. Arkeoloji ise yine Tarihe yardımcı olmakla beraber, yurdumuzun en çok arkeolojik zenginliklerini metodlu bir şekilde ortaya çıkaracak ve gençleri bu bakımdan yetiştirecek bir merkez olacaktı.

Atatürk'ün Tarih çalışmaları yanında, o sıralarda daha çok meşgul olduğu mevzu dilimizin sadeleştirilmesi ve umumiyetle dil nazariyeleriyle, Türk dilinin tarihî devirlerde ve bugün taranıp incelenmesi idi. Bu, ilk önceleri tarih içinde yapılabilir addedildi.

Fakülte için ilk isim de Tarih - Coğrafya olarak yazdırmasının sebebi şudur: Atatürk, coğrafya ile tarihin sıkı işbirliğine daima işaret eder, bilhassa iki bilginin paralel gitmesini ve coğrafi şartların izahı yapılmadan, harita rehberliğinden mahrum bir tarihin hiç işe yaramıyacağını kabul ederdi.

Tarih Kurumu, ilk, kurulduğu sene, derhal bir tarihî atlas bastırılmış (Harita Umum Müdürlüğü) ve coğrafi tetkiklerin tarihe temel teşkil etmesi lüzumlu addedilmiştir. Meselâ, Türklerin

anayurdu Orta-Asya'nın kuraklık hâdisesi, ancak coğrafî ve hattâ jeolojik tetkiklerle mümkün olduğu kabul ediliyordu. Fakat bir de ayrıca yurdumuzun coğrafyası, bizler tarafından tetkik edilip yazılmalı idi. Bu münasebetle şunu hatırlıyorum. Fakülte kurulması ve programları üzerinde konuşulduğu esnada, Prof. Muzaffer Göker'e (ilk dekan) Atatürk, coğrafya tedrisatı ve tetkikleri için uzun bir not yazdırmıştı. Orada tespit ettirdiği fikirlerde "coğrafyanın dersından ziyade, arazi üzerinde hoca ve talebenin çalışmaları ve müşahedelerinin esas alınması lâzım geldiği ve yeni metodlara göre tetkikten geçecek bir Türkiye coğrafyasının yazılması" idi. Hattâ Tarih gibi bir "Coğrafya Kurumu" kurulmasını düşünen Atatürk, bu uzun notların sonunda, Fakülte açıldıktan sonra "ihtiyaca göre böyle bir teşekkülün lüzümü belli olacaktır" demiştir. Bu notun bulunup yayınlanması çok ilgi çeken tarihî bir belge olacaktır sanırım.

Fakültenin adına Dil kısmının eklenmesi ise, yine bu hazırlık safhalarının ikinci merhalesindedir. Dil meselesinde Atatürk'ün gayesi iki cepheli idi :

1 — Evvelâ Türk ve Türkiye tarihine kaynaklık edecek bütün eski dillerin öğretimi ve tetkik merkezleri Fakültede kurulmalı ve bu maksatla yabancı uzmanlar kendi memleketimizde, Türk talebelerini bu çeşitli kollarda yetiştirmeli idi. Bunun için Orta-Asya Türk Tarihi ile ilgili *Çinceden* başlayarak, *Sinoloji*, *Hindoloji*, *Sumeroloji*, *Hititoloji*, *Hungaroloji*'den gayri klâsik dillerden *Lâtince*, *Yunanca*, *Arapça* ve *Farsça* kürsüleri, Fakülte kuruluş programında yer almış bulunuyordu. En eski dillerden Sumercenin Türkçe ile akrabalığı umumiyetle bu dili bilenler tarafından kabul edildiğine göre, bizde de bu sahada incelemeler yapılması gerekiyordu.

Aynı zamanda, bu eski dillerin incelenmesi ile Türk Tarihi kaynaklarından, bizzat Türklerin faydalanması sağlanacak ve bu dillerin eski ve yeni Türkçe ile mukayeseleri ilmî metodlarla tespit edilme imkânı olacaktı. Bu esaslara göre kurulacak kürsülerde, bir taraftan filolojik öğretim yapılırken, diğer taraftan da asıl tarihimizin ana kaynaklarını bugünkü dilimize salâhiyetle çevirebilecek gençlerin yetişmesi lâzımdı. Tarih'in araştırma metodlarını tetkik ederken sentez yapabilmesi için, filolojik belgelerin asıl mütehassısları tarafından hazırlanması lâzımdı. Çünkü bu binlerce yılın ötesinde evvelâ yazıları tamamen unutulmuş ve yeniden okunabilmiş (çivi yazısı) ve bazıları da henüz okunamamış (Eti hiyeroglifleri) yazı

sistemlerini öğrenmek ve sonra da bunlarla yapılan, yine tamamen ölü diller olan Sumerce, Akatça, Etice metinleri tarihe yardımcı malzeme olarak, Türk filologların tetkik etmesi ve ortaya koymaları icabediyordu.

Atatürk bu meselelere bilhassa çok önem verdiği için, Fakülte kuruluş programında bütün bu dillerin ayrı ayrı yeri olmuştur. Böylelikle bütün bu kolların enstitüleri, profesöründen talebesine kadar, kurulmalı kütüphaneleri olmalı ve Ankara Fakültesi bu bakımdan "humanitaire" bir zihniyetin hâkim olacağı bir ilim merkezi haline gelmeli idi. Çünkü XX. asrın *hümanist* cereyanının, ana kaynakları bunlardan çıkacağı muhakkaktı. Bu, bir taraftan dünya medeniyetine hizmet, diğer taraftan, Türk tarihinin karanlıklarına ışık vermek olacaktı.

2 — Dil bakımından, Atatürk'ün ikinci hedefi, bütün lehçeleriyle Türk dilinin bugünkü ve dünkü durumunu ilmî yollarla tespit edilebilmesidir. Dil Kurumu'nun çalışmaları arasında bu esas olmakla beraber, asıl Fakültede bu konuların yer alması gerekiyordu. Aynı zamanda dil nazariyelerinin incelenmesi ve Türk dilinin bu nazariyerlerdeki yerinin tâyin edilmesi icabediyordu.

Atatürk son senelerinde, bu nevi yabancı dil kitaplarını okumakta idi. İşte Güneş-dil teorisi bunun bir neticesidir. Fakat son hastalık günlerinde "Dil işimizde henüz bir istikrara varamadık, daha çok ve pek çok çalışmak lâzımdır" demişti.

Bütün bu dil meseleleri yanında, Atatürk'ün önemle üzerinde durduğu mesele, yabancı dillerin öğretilmesi idi. Çünkü bugünkü medeni ve beynelmilel dillerin esas yardımcılarına her bakımdan ihtiyaç olduğu kabul edilerek, bu Fakültede yüksek öğretim mevzuu olması hedefi tutulmuştur. Çünkü asrımızın beynelmilel kültür dillerini sadece, bir lisan bilme olarak değil, o dilin Üniversite çapında ilmî esaslarını, edebiyatını, hattâ filolojisini bilmenin zaruretine inanarak, bütün bunların ilk programda yer alması düşünülmüştür. Abidin Özmen'den sonra, 11 Haziran 1935 de Maarif Vekili (Kültür Bakanı) olan Saffet Arıkan, Atatürk'den hemen her akşam kurulacak bu Fakülte için, yeni direktifler alıyordu.

Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesinin kuruluş kanunu teklifi Büyük Millet Meclisinde görüşülürken, başta da işaret ettiğim gibi, Saffet Arıkan, bu işte Atatürk'ün yakın ilgisini resmen açıklamıştır.

Aynı zamanda Fakülte binasının plânları üzerinde meşgul olan Atatürk, bilhassa binanın dış görünüşü ile ilgilenmiş ve iç bölümlerinde yer alacak enstitüler ve Türk Tarih Kurumu için fikrini söylemiştir.

Diğer taraftan, Fakültenin tüzük ve programlarının tespiti mevzularında ise, bütün dünya Üniversitelerinin program ve tüzükleri tetkik edilmek üzere Atatürk'ün emriyle getirilmiştir. Bugün Fakültemizin Dekanlık odasında yer alan bu vesikalar, 1934—1935 yıllarına ait dünya Üniversitelerinin programları ve tüzükleridir. Atatürk bu Fakültenin idaresini üzerlerine alacak kimselere, bu örneklerin gözönünde bulundurularak, kendi memleketimize ve tarihimize uygun şekilde plânlaştırılmasını, medenî milletlerin tecrübelerinden istifade edilmesini istemiştir. Bununla beraber ismini "Dil ve Tarih - Coğrafya" koyduğu bu müessesenin mevzularının, yukarıda da belirttiğimiz gibi, esas hedefi, Türk dili ve tarihi ile Türkiye coğrafyasının ilmî tetkiklerinin yer alması ve bu işler için Türk gençlerinin yetiştirilmeleridir.

DİL VE TARİH - COĞRAFYA FAKÜLTESİNİN AÇILIŞI

Bütün bu hazırlıklar 1936 yılı başında kısmen tamamlanmıştı. Yeni bina yapılıncaya kadar, Evkaf apartmanı, Fakülteye ilk yerleşeceği bina olarak seçilmişti. Fakültenin öğretim kadrosunda, Tarih ve Dil Kurumlarında çalışan üyelere vazife verilirken, benim de ders vermem teklif edilmişti. O sıralarda Ankara Kız Lisesinde Tarih ve Yurtbilgisi okutuyordum. Bir Üniversite Fakültesinde vazife alabilmek için, evvelâ bu bakımdan tetkikler yapmayı istedim ve 1935 yılının ilkbaharında Yugoslavya, İtalya, İsviçre, Fransa, İngiltere, Belçika, Hollanda, Almanya, Avusturya ve Romanya'da Üniversite ve müze muhitleriyle temaslarda bulundum ve tetkikler yaptım. Yurda dönüşümde, Atatürk'e anlattığım müşahede ve tetkiklerim neticesinde, yeni Fakültemizde vazife alabilmek için, bizzat kendi formasyonumu bir garp Üniversitesi muhitinde tamamlamak üzere, İsviçre'ye gitmek müsaadesini aldım. 1935 yaz aylarında bir taraftan Avrupa Üniversitelerinin programlarını tetkik ederken, Atatürk'e bu hususta öğrendiklerimi anlatıyordum. Diğer taraftan da Türk Tarih Kurumunda Alaca - Höyük kazısına başlanabilmesi için, idare hey-

timizde uğraşıyorduk. Oradaki kazı neticesi birden bire parlak olmuş ve bizlere cesaret vermişti. Bu itibarla Türk Tarih Kurumu'nun tetkik gezisi olarak Ege'nin arkeolojik tarihî değerlerini, kalabalık bir heyetle beraber giderek tetkik ettik. Bu arkeolojik seyahat âdetâ Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin, bir hazırlık safhası gibi olmuştu. Fakültenin tedris kadrosunda, Avrupa'da bu sahada ihtisaslarını tamamlayanlar, Fakülte dersleri için görevlendirilmişti. Çeşitli filoloji, arkeoloji enstitüleri için yabancı ve şöhretli bilginler, profesörler mukavele ile getirilmişti.

Böylelikle öğretim üyeleri tâyin edildikten sonra, Fakülteyi açış töreni hazırlıkları ve talebe kaydı işi başlamıştı. İlk kaydedilen talebeler için lise mezunlarından gayrı, öğretmen okulu mezunlarının bir defaya mahsus olmak üzere alınması ricamı, Maarif Vekâleti kabul etmiş bulunuyordu. Buna uyarak, ilk talebe olarak girenler arasında, öğretmen okulu mezunu olup bilfiil öğretmenlik edenlerden de yazılanlar olmuştu.

Yatılı talebeler kız ve erkek olmak üzere, adedi takriben 120 idi. (40 kız, 80 erkek) Bunlardan gayrı gündüzlü talebeler de (280) olduğuna göre bütün mevcut (400)dür.

1936 yılbaşında İsviçre'den ilk sömestrimi bitirip yurda döndüğümde, Ankara Fakültemizin açılış programı hazırlanıyordu. Maarif Vekili Saffet Arıkan, ilk ders vermeme teklif ettiği zaman epey tereddüt geçirmiştim. Çünkü, Cenevre Üniversitesinde talebe olarak kaydedilmiştim. Yeni Fakültemizde, bilhassa Profesör ünvanı ile ders vermek istemiyordum. Fakat, Atatürk'ün emri ile bu vazifeyi üzerime aldım ve Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı sıfatı ile bu ilk dersimi hazırladım*. Ancak, o zaman Atatürk'ün bu ders için bana dikte ettirdiği ve üzerinde kendi el yazısı ile tashih ettiği kısımları neşretmemiştim. Yirmi yıl sonra bu vesika ve yazıyı bu makalenin sonunda neşrediyorum (S. 13 - 14).

9 Ocak 1936 perşembe günü, Ankara Halkevi'nin büyük salonunda, Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin açılış töreni yapıldı. Başta Atatürk, bütün hükümet erkânı, kordiplomatik, mebuslar, profesörler, öğretmenler ve talebeler hazır bulunmuştu. O sırada Türkiye'yi resmen ziyarette bulunan Afgan Hariciye Vekili de Ata-

* Bu dersimin metni, Türkçe ve Fransızca olarak broşür halinde çıkmıştır.

türk'ün locasında, töreni takip etmişti. Böylece başkentten bir kültür hareketine, başta Cumhurbaşkanı olduğu halde, bütün resmî makamlar iştirak etmişler ve bu olaya en büyük önem verilmişti.

Maarif Vekili Saffet Arıkan'ın açış nutkundan sonra, ilk dersimi "Tarihe Giriş" mevzuu üzerinde verdim. Ertesi günkü Ankara ve İstanbul gazeteleri bu her iki konuşmayı aynen neşrettiler. Sonra da bazı mecmualar da bunları iktibas ettiler.

Gerek gazetelerde gerek mecmualarda Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin açılış töreni mevzuu, başmakaleler ve yazılarla efkârı umumiyeye duyuruldu. Ankara Üniversitesi'nin ilk Fakültesi böylece faaliyete açılmış oldu.

9 Ocak 1956 da yirmi yılını tamamlayan Fakültemizin, arşivindeki resmî vesikalara dayanarak bir tarihçesini yazmak, hepimize düşen bir vazifedir. Çünkü milletlerin tarihini tedris eden bir Fakültenin, evvelâ kendi kuruluş ve gelişme tarihini yeni nesillere bildirmesi lâzımdır.

Bu arşiv vesikalarını kısmen tetkik ettim. Fakat bu makalemde daha ziyade, kuruluşa takaddüm eden olaylarda, şahidi olduğum kısımlardan bazılarını tespit etmek istedim. Eğer diğer şahitler de kendi bildiklerini yazarlarsa, bunlardan bir bütün çıkarmak mümkün olur.

Tarih Bölümümüzün çıkaracağı bu "Tarih Araştırmaları" bülteninin, ilk sayısında, böylece Fakültemizin kuruluşu ile ilgili meselelere yer verilmesini şükranla karşılarım.

* * *

(Bu yazıya ait vesikalar Derginin sonundadır. S. 145-150).

9 Ocak 1935 te Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin ilk açılış dersimi hazırladığım vakit, Atatürk, buraya koyduğum yazıları bana not ettirmişti. Hattâ sonradan bunlar üzerinde kendi el yazısı ile de düzeltmeler yaptı. Bunları tarihî bir belge olarak saklamıştım. Dersimin metninde o zaman neşredemediğimden buraya koyuyorum:

“Tabiatta, bilirsiniz ki, hiçbir şey yok olmaz. Ne bir ses, ne bir söz, ne bir hareket.... olduğu çağ nekadardaki eski veya yeni olursa olsun bütün bu oluşlar oldukları anda gibi tabiat içindedir. Bu dalgalanmada, zaman ve mesafe mefhumu yoktur. Bugün dünyanın herhangi bir köşesinde söylenen sözü veya akis yapan hareketleri, yine dünyanın herhangi bir köşesinde aynı anda işitmek, dinlemek zaptetmek mümkün olduğunu görüyoruz.

Yarın bizi saran tabiat unsurları içinde, binlerce ve binlerce sene evvel söylenmiş sözleri, olduğu gibi toplayıp tesbit etmek imkânına elbette varılacaktır, Tabiatın bugün için esrar dolu sinesine gireceği muhakkak görülen insan zekâsı, beklenen hakikatleri ortaya koyacaktır.

Yine bu insan zekâsıdır ki, beklediğimiz neticeyi elde etmemiş olmakla beraber, bugünkü araştırmacı zekâları tatmin edecek ve tarihi aydınlatacak yeni metodlar ve ilimler bulmuştur.

İşte arkeoloji ve antropoloji, o ilimlerin başında gelir. Tarih bu son ilimlerin bulunduğu belgelere dayandıkça, temelli olur. Tarihi bu belgelere dayanan milletlerdir ki, kendi ashını bulur ve tanır.

İşte bizim tarihimiz, Türk tarihi, bu ilim belgelerine dayanır. Yeter ki bugünün münevver gençliği, bu belgeleri vasıtasız tanısin ve tanıtsın.

* *

Aynı mesele için başka bir yazı:

A r k a d a ş l a r /

“Tabiatın esrar dolu sinesine her gün daha çok girmekte olan insan zekâsı, realiteye kavuşmak için çalışanları, tatmin edecek ve insanlık tarihini aydınlatacak ilimler bulmuş ve tesbit etmiştir. Tarih bakımından arkeoloji ve antropoloji, bu ilimlerin başında gelir. Tarih, bu ilimlerin bulup meydana çıkardığı belgelere dayandıkça temelli olur. Tarihi bu belgelere dayanan milletlerdir ki kendi ashını bulur ve tanır. İşte, bizim tarihimiz, Türk tarihi, bu ilim belgelerine dayanır. Onun içindir ki bizim tarih belgelerimizin her parçası, klâsik sayılan kültür eserlerinin de anasıdır.”¹⁷

An Kadınlar,
~~Türk Kadınları,~~

Tabiatta, bilirsiniz ki, hiç bir şey
yok olmaz. Ne bir ses, ne bir söz, ne bir hareket...
olduğu çağ ne kadar eski veya yeni olursa olsun
bütün bu oluşlar, oldukları anda ebedi tabiat
içindedir. Bu dalgalanmada, ~~nasıl ve nasıl~~
mevhuu yoktur. Bugün dünyanın her hangi bir köşesinde
söylenen sözü veya skis yapan hareketi, yine
dünyanın her hangi bir köşesinde aynı anda içitmek,
dinlemek, zaptetmek mümkün olduğunu görüyoruz.

~~Yazın bizi asrar tabiatın umurları içinde,~~
~~binlerce ve binlerce neme erval söylenmiş sözleri,~~
~~olduğu gibi kullandığımızı etmek imkânına elbette~~
var olacaktır. Tabiatın ~~bir ve bir~~ asrar dolu sinesine
Her gün daimi çok görmekle olan
~~siyasi muhtak görülen insan zekası, beklenen~~
~~hakikatleri ortaya koyacaktır.~~

~~Yine bu insan zekası ile beklediğimiz~~

Atatürk'ün elyazısı ile düzeltilmiş kısım.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Cilt I. (T. B. M. Meclisinde ve C. H. P. Kurultaylarında "1919—1938", İ. T. E. No. 1, İstanbul 1945.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Cilt II. (1906—1938) İ. T. E. No. 2. Ankara 1952.
- Türk tarihi hakkında mütalaalâr*. Türk Ocakları neşriyatı. 1930 (Afet-Sadri Maksudi - Reşit Galip).
- T. T. T. C. Nizamnamesi*. İstanbul 1932. Devlet Matbaası.
- Birinci Türk Tarih Kongresi Zabıtları*. (Maarif Vekâleti ve T. T. T. Cemiyeti tarafından tertip edilmiştir). İstanbul 1932.
- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi*. Cilt IV, devre V. 14. VI. 1935. Cuma, Birinci celse S. 189,
- T. C. Resmî Gazete*. Sayı 3035. 22 Haziran 1935, cumartesi, sayfa 5372. Kanun No. 2795. Kabul tarihi: 14.6.1935.
- Ayn Tarihi*. Sayı 26. 1 - 31 Ocak 1936, s. 15 - 23:
- Ankara Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi açıldı. Maarif Vekili Saffet Arıkan bir söylev verdi*. (S. 15 - 18).
- Ankara'da açılan Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinde ilk dersi, Tarih Müderrisi ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Asbaşkanı Bayan Âfet verdi*. S. 18 - 23.
- T. C. Mer'î Kanunlar*. Cilt III, s. 353. Ankara 1953:
- Ankara'da bir Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi kurulması üzerine kanun*. No. 2795 ve buna ek kanun No. 3703. 14 Haziran 1935. 7 Temmuz 1939. M. 2 — 3656 numaralı kanun muvacehesinde hükümsüzdür. 1 - 2 muvakkat. madde yok.
- Ulus Gazetesi*, 10.I.1936, cuma. *Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi dün törenle S. açıldı. 3 ve 4. Saffet Arıkan'ın söylevi ve Âfet'in ilk dersi*.
- ATAY F. R. : *Yeni Fakültemiz*. *Ulus Gazetesi*, 11.I.1936.
- BELGE B. : *Tarih*. *Ulus Gazetesi*, 11.I.1936.
- Cumhuriyet Gazetesi*: 10.I.1936 ve ...I.1936.
- Cumhuriyet Gazetesi* : *Yeni bir İrfan kaynağımız. Ankara Tarih ve Dil Fakültesi Atatürk'ün Huzuriyle dün açıldı. Kültür Bakanının nutkundan sonra ilk dersi Müderris Bn. Âfet verdi* (10.I.1936).
- ZUNUS NADI: *Devrimini tamamlayacak bir Kurum, Dil Akademisi* (12.I.1936).

- ÂFETİNAN : *İstiklâl Savaşımızda Tarih bilgisinin rolü*. D. T. C. Fakültesi yayınları No. 59. Ankara 1946.
- ÂFETİNAN : *Türk Tarih Kurumunun Kuruluşuna dair*. Belleten XI. Sayı 42. Ankara 1947.
- ÂFETİNAN : *Atatürk'ten Hâtıralar 1*. Ankara 1950.
- ÂFETİNAN : *Kemal Atatürk'ü anarken*. (Hâtıralar: 2), Ankara 1955. Ankara 1956 ikinci baskı.
- HİRŞ, ORD. PROF. DR. E.: *Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin gelişmesi*. Cilt I, İstanbul 1950, s. 561 - 67.
- İĞDEMİR, ULUĞ : *Türk Tarih Kurumun'un kısa tarihi*. Ülkü mecmuası, yeni seri. Sayı 75, 1 Ekim 1944.
- İĞDEMİR, ULUĞ : *Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine indirilen Darbe*. Cumhuriyet gazetesi. 27 Temmuz 1948.
- JÄSCHKE, GOTTHARD : *Die Türkei in den Jahren*. (1935—1941). *Geschichtskalender mit Personen und Sachregister*. Leipzig, 1943. *Ülkü, Cilt VI. Sayı 36, Şubat 1936*:
- KANSU, NAFİ ATUF : *Yeni Fakültemiz*. S. 401 - 402. *Yeni Fakültemizin açılışı*. S. Arıkan'ın söylevi. S. 403 - 405. *Yeni Fakülte açıldıktan sonra Bayan Âfet'in ilk tarih dersi*. S. 406 - 409.
- PITTARD EUGÉNE : *Les Races et l'Histoire*. V. L'Évolution de l'Humanité. Paris 1924.
- YÜCEL, HASAN ÂLİ : *Türkiye'de Orta Öğretim*. S. 44 - 45. İstanbul 1938.
- WELS : *Cihan Tarihinin Umumi Hatları*. Cilt I, II, 1927. Cilt III, IV, V, 1928, İstanbul.